

РОЗДІЛ II

Всесвітня історія

УДК 94 (368) : 003.071 – 055.2

Алла Курзенкова

Жінка в скандинавській рунічній монументально-меморіальній традиції

Досліджуються скандинавські рунічні написи, як своєрідні документи закріплення жінкою права на успадкування або розподілу власності. Основну увагу зосереджено на аналізі текстів шведських і норвезьких рунічних каменів V та XI ст., зведених за дорученням дружин, матерів, дочок, які вказують на взаємозв'язок між замовниками-жінками й померлими-чоловіками, позначаючи роль перших у скандинавському монументально-меморіальному звичаї.

Ключові слова: рунічні камені, рунічні написи, скандинавська монументально-меморальна традиція, жінка, майнові права, успадкування.

Постановка наукової проблеми та її значення. Працюючи зі скандинавськими рунічними написами, знаходимо цікаві відомості щодо соціально історії, наприклад, основних тенденцій родинних відносин, прагматичних причин установа рунічних каменів, серед яких можна виокремити соціальний статус, успадкування, комунікацію, меморіальність тощо. Зокрема, досліджуючи проблему закріплення права успадкування, рунологи розглядають цей мотив, як один із провідних для зведення рунічних стел, переважно звертаючись до вивчення каменів, споруджених за дорученнями представників майнової частини суспільства, соціальних верхів: воїнів, котрі брали участь у вікінгських походах і збагатилися за рахунок грабежу, дані й найманства; купців, котрі торгували із сусідніми країнами; конунгів і членів королівських сімей, явно надаючи перевагу чоловічій складовій. І це не дивно, адже більшість пам'ятників установлено саме чоловіками. Проте третина рунічних монументів містить надзвичайно цікавий масив відомостей щодо переліку імен дружин, матерів, дочок, сестер, які брали активну участь у спорудженні стел, позначаючи їхні родинно-спадкові відносини з померлими батьками, чоловіками, синами, братами, тим самим сприяючи глибинному вивченню рунічних написів із позиції жіночого виміру. Оскільки помітну частину рунічних каменів жінки, відповідно до даних рун, замовили самостійно, здається, що для осіб жіночої статі в скандинавському середньовічному суспільстві було досить традиційним явищем нести повну соціально-економічну відповідальність, котра активно популяризується в колах сучасного суспільства. Більше того, урахувавши сьогоденну зацікавленість у прочитанні історії з підвалин фемінного напрямку, ця проблема набуває додаткової актуальності й вагомості в науковому сенсі.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Вищезазначена проблема має свою історію вивчення. Дослідження її окремих аспектів здійснювалося переважно в зарубіжному науковому просторі.

У європейській історіографії важливими роботами щодо проблеми ролі жінки в рунічному меморіальному монументальному звичаї є дослідження норвезького науковця, члена-кореспондента Петербурзької академії наук Мунка Андреаса (Munch) [2], німецьких лінгвістів К. Марстрендера (C. J. Marstrander) [3] й В. Краузе (Wolfgang Krause) [4], норвезького рунолога Атонсена (E. H. Antonsen) [5], у наукових розвідках яких окремі підрозділи в процесі інтерпретації рунічних написів фрагментарно позначають жіночу складову, указуючи на відносини між замовниками-жінками та померлими-чоловіками [2; 5]. Що стосується сучасних напрацювань, то слід звернутися до статті визначного ісландського дослідника Торхаллурра Ейзорссона, у якій актуалізуються питання, пов'язані з

дослідженням надзвичайно цікавого раннього норвезького напису Тюне, рунічний текст якого один з перших позначає права жінок на спадкоємство вже в V ст. [6]. Йому буде присвячено детальний аналіз у рамках цієї розвідки.

Також незамінною для відновлення історичного фону, на тлі якого відбувається розуміння рунічних каменів як закріплення спадкоємних прав жінок, є академічна праця Біргіт Соєр [7]. Її напрацювання знаменують собою великий крок уперед у вивченні рунічних написів із позиції жіночого виміру. Праця цікава тим, що містить надзвичайно великий фактичний матеріал рунічних написів із X–XI ст. щодо соціальної історії, зокрема окремі підрозділи присвячені питанням успадкування та розподілу власності особами жіночої статі на базі джерельного матеріалу рун, надаючи тим самим можливість коригувати та вводити до напрацювань нові рунічні написи з їх подальшим ретельним аналізом. І, нарешті, актуальною щодо проблематики нашого дослідження є розвідка естонського науковця Крістель Цільмер, присвячена оглядовому ознайомленню з мотивами встановлення рунічних пам'яток, серед яких провідне місце відведено фінансовій спроможності жінок [8].

Серед російських авторів слід відзначити працю доктора історичних наук, завідувача відділу історії Східної Європи в античності й середньовіччі Інституту загальної історії РАН О. О. Мельникової, у якій зосереджено значну базу даних скандинавських рунічних написів, виконаних рунами Старшого та Молодшого Футарка, проаналізованих згідно з історико-лінгвістичним підходом, у контексті якого виявляємо декілька рунічних каменів, що містять указівки на дружин, матерів, дочок як ініціаторів зведення стел і закріплення спадкоємних прав на користь себе або ж нащадків [1].

Водночас слід констатувати, що назріла необхідність у координації дій між національними історіографічними школами й вироблення єдиної концепції стосовно вивчення рунічних каменів з позиції соціальної історії загалом і закріплення власницьких прав жінок, зокрема.

Мета розвідки полягає в тому, щоб з'ясувати роль та призначення жінки в скандинавській рунічній монументально-меморіальній традиції.

Базовими джерелами, покладеними в основу статті, виступають епіграфічні: рунічні надписи Старшого (Тюне) [9] та Молодшого (Шюста, Ногбу, Мервала, Nordre Dynna, Еланд, Стекен) [10; 11] Футарка, які під час дослідження виправдали себе як унікальні за своєю цінністю, автентичні джерела значного масиву даних з історії [9; 10; 11].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Зазначимо, що, працюючи з матеріалами рунічних написів, знаходимо декілька, котрі актуалізують дані рун щодо вказівок на ключові положення замовлення та зведення каменів, закріплення прав успадкування й розподілу спадщини особами жіночої статі, що чітко зафіксовано на могутніх стелах. Тож, у цьому випадку розуміння рунічних каменів як свідчення спадкоємства жінкою може бути пов'язано з мотивами власності чи успадкування родинних та соціальних прав, оскільки більшість написів відображають взаємини між замовниками (нас цікавлять саме жінки) й померлими (батьками, чоловіками, синами).

Особливу увагу в контексті дослідження привертає ранній норвезький рунічний камінь Тюне (Tune) в Естфоллі на південному сході від Осло (Норвегія, V–VI ст.), із приводу читання та інтерпретації рунічного напису якого виникло багато суперечок у дослідницьких північноєвропейських колах [9, с. 349]. Камінь, за даними наукової розвідки Т. Ейзорссона, заснованої на типології форм рун й археологічних датах порівняльного матеріалу, вірогідно, належить до 375/400–520/530 рр. [6, с. 8]. Монумент червонуватого граніту має понад два метри заввишки та є вражаючим, а руни, відповідно, висічені на двох сторонах (А і Б). Слід звернути увагу, що текст напису на стороні А починається на верхівці, спускаючись зліва праворуч до А₁, а потім знову справа ліворуч до А₂. Цікаво, що тлумачення цієї частини вже тривалий час закріплено німецьким мовознавцем Краузе в рунологічних довідниках таким чином:

A₁: **ekwiwazafter·woduri** →

A₂: **dewitadahalaiban:worahto*!r<...>**

ek wiwaz after woduride witadahalaiban worahto !r<unoz> ← «I Wīwaz wrought the r(unes) in memory of Wōdurīdaz, the breadward» [4, с. 169].

Аналізуючи напис на стороні А, звертаємося до напрацювань ісландського дослідника Т. Ейзорссона, який, погоджуючись із попередніми напрацюваннями німецького лінгвіста Краузе,

трактує читання загадкової частини рунічного напису: «witandahlaiban», як «дистриб'ютор хліба», «лорд» [6, с. 9]. Звідси, відповідно до рунолога, напис може бути прочитаний як: «Я Віваз прикрасив рунами на згадку про Водурідаза, дистриб'ютора хліба» [6, с. 10].

Але особливий інтерес у рамках цієї статті викликає напис на стороні Б. Звертаючись до стилістичного оформлення, помічаємо, що текст, починаючись у нижній частині, підійшовши до верхньої, – розривається.

Б₁: <...>zwoduride:staina*<?> ←

Б₂: .rijozdohtrizdalidun ←

Б₃: arbijasijostezarbijano → [9, с. 350]

Рунолог Т. Ейзорссон відзначив, що існує помітна різниця у формах рун на двох сторонах напису. Руни на стороні А явно ретельніше різьблені, ніж ті, що помістилися на стороні Б. Тому виникає питання: чи неподібні форми рун на двох сторонах дають привід говорити про різних майстрів? Проте, незважаючи на численні спроби дослідників віднайти відповідь на це запитання, проблема поки що залишається нерозв'язаною. Лише зазначимо, що Т. Ейзорссон констатував розбіжність форм рун на двох сторонах тим фактом, що напис на стороні А був виконаний значно раніше, можливо у той час, коли камінь лежав на землі, тоді як руни на сторону Б, мабуть, наносили на зведений камінь, що, відповідно, позначилося їх меншою чіткістю.

Далі слід звернутися до інтерпретації вищезазначеного напису, враховуючи, що історія дослідження Тюнського напису постійно привертала до себе пильну увагу видатних дослідників [2]. Цікаво, що найжвавіший інтерес викликає інтерпретація Марстрендера, яка виглядає таким чином: «дочки зробили (тобто звели) камінь, але спадкоємці чоловічої статі зробили (іншими словами – провели) поминки» – [(dotrene) reiste denne sten ..., men arveollet holdt de mannlike arvinger ...] [6, с. 14]. Інтерпретація К. Марстрендера стала досить впливовою й неодноразово повторювалася з певними модифікаціями в рунологічних працях В. Краузе та Антонсена. Утім, цікаве також читання В. Краузе частин тексту (Б₂ і Б₃): «.rijoz dohtriz da<i>lidun arbija», згідно із рунологом, напис має такий смисловий зміст: «Три дочки зробили (тобто підготували, провели) тризну» [6, с. 15].

Проте звернімо увагу на сучасні наукові розвідки Т. Ейзорссона, який, досліджуючи норвезький рунічний напис на камені Tune, актуалізує два важливих питання: хто розділив спадщину? Хто звів камінь: дочки або хтось інший?

Відповідь на перше питання, на переконання дослідника, залежить від синтаксичної функції вислову «sijostez arbijano», тобто «найближчі спадкоємці сім'ї» [6, с. 27]. У цьому випадку відкриваються дві можливості: з одного боку, чоловіча форма прикметника може вказувати на спадкоємців чоловічої статі – «da<i>lidun arbija» – «найближчі спадкоємці чоловічої статі сім'ї розділили спадщину» [6, с. 28]. Якщо це положення правильне, то цей вислів, на думку Т. Ейзорссона, не змінює наступної частини напису «.rijoz dohtriz», яка була б предметом іншої статті: «три дочки, напевно, пов'язані з установленням каменя» [6, с. 27]. З іншого боку, «sijostez arbijano» може бути в додатку до «.rijoz dohtriz», звідси трактування напису має такий зміст: «Три дочки розділили спадщину найближчих спадкоємців родини». Якщо останній варіант є правильним, то частина тексту Б₁, відповідно до ісландського рунолога, має містити самостійні відомості з Б₂ і Б₃. Тож відповідь на питання, хто звів камінь, зі свого боку, залежить від відповіді на перше.

Т. Ейзорссон стверджує: якщо б спадкоємці сім'ї відрізнялися від дочок, то перші поділили б спадщину, а інші зробили б щось ще, наприклад, звели камінь. Водночас, якби три доньки розділили спадщину як найближчі спадкоємці, вони мали звести камінь чи ще хтось. Отже, норвезький учений указує на три можливі інтерпретації, які можуть бути підсумовані таким чином:

- три дочки звели камінь Водурідазу, але його найближчі спадкоємці сім'ї розділили спадщину;
- доньки спорудили камінь Водурідазу й поділили спадкування, як найближчі спадкоємці родини;
- N.N. звів камінь, і дочки розділили спадщину як найближчі спадкоємці сім'ї [6, с. 27].

Цікаво, що для з'ясування, яка з трьох можливих інтерпретацій правильна, рунолог спробував знайти відсутнє дієслово, зробивши акцент на дві можливості: дієслова в питанні мали бути або на початку, або в кінці рядка Б₁. Спостерігаючи за науковими розвідками Т. Ейзорссона та враховуючи алітерації імен, які можуть свідчити про родинні зв'язки, установлюємо, що Віваз міг бути спадкоємцем Водурідаза як вождь або його внук. Уважаємо малоімовірним те, що Віваз був сином Водурідаза, оскільки в такому разі би був спадкоємцем він, а не три його сестри. Дослідник акцентує

увагу на тому, що сторона Б засвідчує, що доньки Водурідаза розділили спадщину як найближчі спадкоємці сім'ї, у той час як інший чоловік (можливо Віваз) звів камінь [6, с. 30].

Потрібно відзначити, що немає підстав сумніватися, що Водурідаз отримав гідне поховання, адже чудовий гранітний камінь із рунічним написом наочно підкріплює цей факт. Здається також незаперечним те, що три дочки, які згадуються в написі, були не лише в ролі господинь на поминках, але й отримали свою частину спадщини. Цей висновок, на наш погляд, підкріплює думку про те, що напис на камені Тюне (Tune) свідчить про права жінок на спадкування вже в довікінгський період, таким чином позначаючи місце жінки в скандинавській меморіальній рунічній традиції, маючи ще більше значення для ранньої скандинавської історії, ніж зазвичай вважалося.

Продовжуючи досліджувати питання стосовно призначення жінки в монументальному рунічному звичаї, слід звернутися до фундаментальних тез першорядного спеціаліста у сфері рунології Крістель Цільмер. Дослідниця зазначає, що провідну роль у зведенні рунічних каменів відводили чоловікам, проте, за даними науковця, у близько 13 % написів із сумарної кількості (на 2005 р.) фігурують жінки як замовники або ж особи, котрі несли відповідальність за монумент. Певна річ, науковець ураховує, що число вивчених рунічних текстів надзвичайно мізерне, зважаючи на потенційний фактичний багаж [8, с. 194]. Цікаво, що К. Цільмер акцентує увагу на тому, що період кінця X – початку XI ст. закарбувався як надзвичайно активний час для чоловіків, адже більшість із них залишали домівку в розпал торгових та військових заходів, щоб отримати значні надбання. Зрозуміло, жінки, котрі zostавалися вдома, ставали власницями майна, а у випадку загибелі чоловіків особи в статку зводили стели з рунічними написами, щоб возвеличити подвиги рідних та закріпити право власності на спадщину собі або ж наступникам.

Звернімося до даних Біргіт Соєр (Birgit Sawyer), згідно з якими 12 % досліджених рунічних каменів (на 2001–2002 рр. вивчено 2307 рунічних пам'ятників) спонсовано жінками, але, враховуючи той факт, що досить звичними були явища, коли камінь замовляли жінки разом із чоловіками (наприклад, дочки, сестри, матері спільно із синами чи братами), число стел, зведених особами жіночого роду, збільшується приблизно до 15 % [7, с. 112].

Також слід указати, що протягом місіонерської епохи встановлення рунічних каменів як засобу комунікації вважалося гідним актом для отримання божественної милості. У цей період, згідно з К. Цільмер та Б. Соєр, усе більше жінок як спонсори відзначались активним інтересом до християнства та з готовністю реагувати на заклики, підтримуючи нову віру [7, с. 113]. Зокрема, рунологи вважають, що в Скандинавії жінки були серед перших, хто прийняв і заохочував християнську віру. Із самого початку це були жінки, які особливо цікавилися християнським ученням. Серед перших християн частка жінок, особливо із вищих класів, була значно більшою, ніж чоловіків.

Окрім того, у Бірці, торговельно-ремесловому центрі (Швеція, IX ст.) та місці дії першої християнської місії, знайдено найраніші об'єкти, які можуть бути пов'язані з новою вірою, а саме хрестоподібні підвіски, більшість котрих міститься саме в жіночих похованнях [1, с. 71].

У контексті цієї розвідки відзначимо, що помітна частина рунічних каменів, установлених на замовлення жінок, указує на вагомість для них закріпити право на володіння та розпорядження майном у скандинавському середньовічному суспільстві. Ураховуючи те, що встановлення каменів із рунічним написом було досить дорогим задоволенням, можемо припустити, що жінки, які зводили їх самостійно, напевно, мали відповідні ресурси, будь то спадкові або ж набуті через шлюб (як придане чи посаг), або ж частку власності, яку вони отримали разом зі своїми чоловіками. Працюючи з рунічними написами, установлюємо, що більшість матерів самостійно замовляли камені на пам'ять про синів, при цьому багато хто з них виступав спонсорами разом зі своїми чоловіками, проте, найімовірніше, жінки жили довше, звідси саме вони могли нести обов'язок нагляду за сімейним майном.

У цьому контексті доречно розглянути рунічний надпис із Шюста (Упланд, Швеція, друга половина XI ст.): «Руна веліла зробити цей пам'ятник Спяльбуду й Свейну, і Андветту, і Рагнару, синам своїм та Хельгі; і Сигрід Спяльбуду, своєму чоловіку. Він помер у Хольмграді в церкві Олава. Епір вирізав руни» [1, с. 338]. Текст свідчить що Руна, мати чотирьох синів, овдовіла до їхньої смерті. Виходячи з напису, її чоловіка звали Хельгі. Разом із мамою замовником пам'ятника була і Сигрід, дружина старшого сина Спяльбуду. Із тексту очевидно, що замовлення пам'ятника одночасно на честь синів і чоловіка вказує на високе становище жінки в середньовічному скандинавському суспільстві. Проте цей напис можемо тлумачити не лише з позиції серйозного соціального статусу жінки, але і як указівку цілеспрямованого закріплення Руною власного права на безза-

перечне успадкування сімейної власності, тим самим, у випадку можливих сумнівів, надійно засвідчивши саме свою перевагу, а не когось іншого.

Особливий дослідницький інтерес викликає напис, виконаний на камені Hogby в Естергьотланді (Швеція, XI ст.):

«...Хороший чоловік Гулл / мав п'ять синів
(?) У Fugis Асмунд упав / не наляканий вільний орендатор
Асур умер / на сході в Греції
Халвдан був / Гулмі вбитий
Каре (убитий?) в Uddi (?) / також Бю мертвий
Торкел вирізав руни» [7, с. 113].

Визначний рунолог Б. Соєр указує, що рунічний напис був замовлений Торгард, жінкою, яка, імовірно, втратила своїх батьків і не мала жодних живих родичів-чоловіків. Виходячи зі змісту тексту, вона згадує її дядька по матері і його чотирьох братів. За переконаннями північноєвропейських дослідників, Торгард звела цей камінь на згадку про Ассура, брата її матері, який загинув на сході в Греції. Рунічний напис на камені в Мервалі, Сьодерманланді (Швеція, початок XI ст.) свідчить про замовлення стели жінкою на честь власного чоловіка, який був купцем: «Сигрід веліла встановити цей камінь Свейну, своєму чоловіку. Він часто плавав в Земгалію на кораблі із дорогими товарами навколо Домеснеса» [8, с. 115].

Доволі помітні згадки матерями власних доньок. Наприклад, на камені Nordre Dypna в Опланді (Норвегія, XI ст.) удова Гунвор (Gunnvor) пом'янула свою дочку на детально опрацьованому рунічному камені [10, с. 175].

Ще одна вказівка закріплення права на власність жінкою, відображена в рунічному написі Еланд (Швеція, початок XI ст.): «Хертруд звела цей камінь на пам'ять про її сина Сміда, *хорошого вільного орендатора*. Халвборін, його брат сидить у Гардаріку (Росії). Бранд вирізав» [7, с. 120]. Перш ніж розібрати зміст цього тексту, слід указати, що, досліджуючи напис, ми виявили дві інтерпретації. Перше читання закріплено північноєвропейським рунологом Біргіт Соєр, інше запропонувала російська дослідниця Олена Олександрівна Мельник: «Хертруд звела цей камінь своєму сину Сміду, *доброму воїну*. Його брат Халльфінд, він живе в Гардах. Бранд написав, щоб можна було зрозуміти» [1, с. 241].

У цьому контексті викликає питання визначення роду діяльності Сміда, оскільки двоє рунологів наповнюють їх зовсім різним смисловим навантаженням. Із тексту зрозуміло, що живий брат Халвборін був далеко в Росії, через що він, імовірно, не мав права на спадкування. Оскільки, відповідно до більш старого закону «Vastgota» [7, с. 120], людина, яка перебувала далеко від домівки, не могла успадковувати власність. Як бачимо, напис указує, що Хертруд була єдиним спадкоємцем після сина, таким чином позначаючи її майновий статус.

Велику увагу привертає єдиний рунічний пам'ятник, який згадує про жінку із Стекен, котра встановила рунічний камінь (Упланд, Швеція, XI ст.): «Інгірунн, дочка Хьорда, вирізала ці руни на згадку про себе. Вона збирається поїхати на схід і далі в Єрусалим. Фот вирізав руни» [1, с. 333]. Текст цікавий тим, що зроблений за життя жінки на ім'я Інгірунн, яка, виходячи з напису, була незаміжною або ж овдовою, оскільки вказаний її батько, а не чоловік. Особливий інтерес становить напис Vallentuna кутка зі Швеції (Упланд, межа X–XI ст.): «Інгіберг своєму чоловіку. Він загинув у Хольмському морі. Його корабель пішов на дно. Лише троє врятувалися» [8, с. 129]. Із частини, яка збереглася, слідує, що пам'ятник звела вдова на пам'ять про чоловіка, який загинув під час воєнного або торгового походу.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, досліджуючи скандинавські написи виконані рунами Старшого та Молодшого Футарка на каменях, можемо зазначити, що, оскільки помітну частину рунічних стел жінки підготували самостійно, здається, що для дружин, матерів і дочок у довікінгську епоху (у V ст.) та особливо у вікінгський період (кінець X–XI ст.) було досить звичним явищем нести повну соціально-економічну відповідальність. Окрім цього, ми виявили, що жінки рідко успадковували майно від своїх братів, найчастіше вони отримували спадщину від батьків і чоловіків та частіше, ніж чоловіки, – від своїх дітей. Більше того, жінки, котрі лишалися чоловіків або ж синів, мали досить помітне успадкування, частину з котрого, вірогідно, у період християнізації дарували церкві. Отже, виявляємо, що рунічні написи закріплюють майнові права

жінок, позначаючи їхнє спонсорство у зведенні рунічних каменів та утверджуючи право на родинну спадщину.

Перспективи дослідження проблеми пов'язані з розширенням бази даних скандинавських рунічних написів, які закріплюють право власності жінок у середньовічному вікінгському суспільстві, подальшим визначенням рівня автентичності змістовного навантаження рунічних текстів, що закріплюють родинно-спадкоємні та соціальні права осіб жіночої статі, урахуванням значного масиву інтерпретацій провідних північноєвропейських рунологів із наступною аргументацією власних наукових розвідок. Це дасть змогу в умовах підвищеного інтересу до історії в жіночому вимірі з'ясувати інформаційні можливості рун щодо призначення жінки в закріпленні сімейно-династійних прав успадкування та розподілу власності в контексті розквіту меморіальної рунічної традиції.

Джерела та література

1. Мельникова Е. А. Скандинавские рунические надписи : тексты, перевод, комментарий / Е. А. Мельникова. – М. : Наука, 1977. – 276 с.
2. Munch P. A. Runestenen fra Tune. Christiania / af Professor P. A. Munch // Christiania : Trykt hos H. J. Jensen, 1857. – P. 71–82.
3. Marstrander C. J. Runer / C. J. Marstrander // Forskningsnytt. – Oslo, 1958. – № 3–4. – S. 10–11.
4. Krause Wolfgang Bidrag till tolkningen av Tune-stenens runinskrift. In Uppsalastudier tillegnade Sophus Bugge på hans 60-åra födelsedag den 5 Januari 1893 / Wolfgang Krause // Die Sprache der urnordischen Runeninschriften. – Uppsala : Almqvist & Wiksell. – 1971. – P. 35–51; 135–171.
5. Antonsen E. H. The Oldest Runic Inscriptions in the Light of New Finds and Interpretations / E. H. Antonsen // Runor och Runinskrifter. – Stockholm, 1987. – P. 17–28.
6. Thorhallur Eythorsson Three Daughters and a Funeral: Re-reading the Tune Inscription / Thorhallur Eythorsson // Futhark : International Journal of Runic Studies. Main editors James E. Knirk and Henrik Williams – Vol. 3. – University of Oslo, Uppsala university, 2012. – P. 7–44.
7. Birgit Sawyer The viking-age rune-stones custom and commemoration in Early Medieval Scandinavia / Birgit Sawyer. – Oxford : University press, 2000. – 269 p.
8. Kristel Zilmer Records and representations of Baltic Traffic in the Viking Age and the Early Middle Ages in Early Nordic sources / Kristel Zilmer. – Dissertationes philologiae Scandinavicae Tartuensis. – Tartu : University : Press, 2005. – 401 p.
9. Looijenga Tineke Texts & contexts of the oldest Runic inscriptions / by Tineke Looijenga.– Inscriptions, Runic. 2. Runes – History. I. Title : Texts and contexts of the oldest Runic inscriptions. – Brill ; Leiden ; Boston, 2003. – 429 p.
10. Harald Johannes Krovel Trondheim Norwegian Runestones from the 10th and 11th centuries. A social and political approach / Harald Johannes Krovel Trondheim // Offa Berichte und Mitteilungen zur Urgeschichte, Frühgeschichte und Mittelalterarchaologie. – Band 58. – 2001. – P. 173–177.
11. Fornvännen. Journal of Swedish Antiquarian Research. – 1906–2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <<http://fornvannen.se/fornvannen.html>>.

Курзенкова Алла. Жінка в скандинавській руническій монументально-меморіальній традиції. Исследуются скандинавские рунические надписи как своеобразные документы закрепления женщиной права на наследование или распределения собственности. Основное внимание сосредоточивается на рассмотрении и анализе текстов шведских и норвежских рунических камней (одного из V в. и остальных – с XI в.), возведенных по поручению жен, матерей, дочерей, которые указывают на взаимосвязь между заказчиками-женщинами и умершими-мужчинами, обозначая роль первых в скандинавском монументально-меморіальном обычае.

Ключевые слова: шведские и норвежские рунические надписи, скандинавская монументально-меморіальная традиция, женщина, имущественные права, наследование.

Kurzenkova Alla. A Woman in the Scandinavian Runic Monumental and Memorial Tradition. The Scandinavian runic texts, as peculiar documents of fixing by the woman of the right to inheritance or property distributions are researched. The main attention concentrates on reviewing and the analysis of texts of the Swedish and Norwegian runic stones (one of the V century and remaining from XI century), erected at the request of wives, mothers, daughters who specify correlation between the female customers and the male dead, designating a role of the first in Scandinavian monumental and memorial the customs.

Key words: Swedish and Norwegian runic inscriptions, Scandinavian monumental and memorial tradition, a woman, property rights, inheritance.

Стаття надійшла до редколегії
14.06.2013 р.